
De sleutel in de hand

Hans Alma

De hoofdtentoonstelling van de Biënnale van Venetië heeft dit jaar als titel *All the World's Futures*. Curator Okwui Enwezor zegt in zijn inleidende tekst dat kunst in een tijd van radicale ontmanteling en destructie, van onzekerheid en verdeeldheid, van ontheemding en verplaatsing, niet zonder engagement kan blijven. Kunst is gericht op zingeving en de wereld hongert naar zingeving, aldus Enwezor.

All the World's Futures is een ruime titel, die voor mij pregnante betekenis krijgt in het licht van actuele berichten over vluchtelingen en migratie. De toekomst van veel wereldbewoners is onduidelijk; we kunnen er slechts zeker van zijn dat van ieder verandering wordt gevraagd. De Biënnale staat dit jaar voluit in het teken van spanning, angst en geweld op een soms moeilijk te verdragen wijze. Toeschouwers kunnen er nauwelijks van weggijken en de vraag naar betekenis en zin wordt voortdurend opgeroepen.

Terugblikkend op mijn bezoek aan de Biënnale, met in mijn hoofd krantenfoto's van vele mensen op de vlucht, blijft één beeld me hardnekkig bij: de installatie *The Key in the Hand* van de kunstenares Chiharu Shiota in het Japanse paviljoen. De ruimte is volgespannen met rode draden, die een ingenieus web vormen en die een rode gloed verspreiden. In die draden hangen sleutels in alle vormen en maten, duidelijk gebruikt en vaak roestig. Twee houten boten staan te midden van dit rode weefsel, alsof ze door een vurige zee varen.

Volgens de uitleg bij de installatie heeft deze niet direct met vluchtelingen te maken: de sleutels staan voor individuele herinneringen, die door de boten opgevangen en verder gevoerd worden. Maar de kracht van kunst is haar ambivalentie, de meerdere lagen die erin vervat liggen, waardoor een nieuwe betekenislaag naar boven kan komen afhankelijk van de context waarin het werk zeggingskracht krijgt.

Terugdenkend aan de installatie zie ik vluchtelingen in een rode hel, die hun sleutels – symbool voor 'thuis', 'veiligheid', 'een plaats hebben in de wereld' – kwijt zijn geraakt en op weg zijn naar een volledig onzekere toekomst. Een hopeloos verleden, een heden vol verschrikkingen, en wat kan hoop bieden voor de toekomst? Kunnen we de sleutels ook als een belofte zien, een veilige haven die bereikt kan worden?

Kunst geeft geen antwoorden. De sleutel tot een eenduidige interpretatie krijgen we nooit in de hand. Want ik schreef daarnet wel 'rode hel', maar er was in het Japanse paviljoen ook een warme gloed, die je zou kunnen verbinden met hoop. Zingeving en hoop zijn nauw met elkaar verbonden. Zonder hoop geen zingevend handelen in een tijd die daar nood aan heeft. Hoe onzeker, ambivalent een aangevochten ook: er is ruimte voor hoop in *All the World's Futures*.